

דוגמאות למתודות לאורור רגשות ולדיון מובנה בנושאים שנויים במחלוקת

א. תרגיל החפצים

(על פי "אני ותהליך השלום" מתוך התוכנית "לקראת שלום" בעריכת רינה לאור וטובה צור)

למנחה

תרגיל החפצים נמנה עם המתודות המאפשרות אורור רגשות בקבוצה.

אורור רגשות נעשה בשלב הפתיחה של העיסוק בנושא, כדי לעודד את המשתתפים לבטא את מגוון רגשותיהם כלפי נושא שנוי במחלוקת, תוך מתן לגיטימציה להבעת רגשות שונים בדרך תרבותית.

דיון בנושא מורכב ומסעיר מעורר רגשות מעורבים אצל המשתתפים. קיים חשש שהנושא "נדוש" ומעייף, או שהוא עלול לעורר מחלוקת קולנית וקשה בין המשתתפים. הפעלה זו פותחת פתח להתייחסות אישית של כל משתתף, מפני שאינה שגרתית. אין כאן דיאלוג ישיר בין המשתתפים, אלא מונולוג פנימי, היוצר רב-שיח מעניין בין המשתתפים.

בשלב הראשון כל משתתף נהנה באופן אישי מן האתגר לגלות את הקשר שבין החפץ האקראי שבידו לבין הנושא הנדון. מתעוררת אצלו סקרנות כיצד יתמודדו אחרים עם המשימה, מה הם יגידו על החפץ היומיומי שבידם. גם הגיוון בחפצים תורם לעניין.

ההקפדה על השיחה בסבב מאפשרת לכל אחד להתבטא ומונעת ויכוחים והשגות.

בשלב השני ניתן לקיים דיון גם על ההזדמנויות החינוכיות שהפעלה מזמנת, כמו: התייחסות לשימוש בביטויים בוטים, הבחנה בין מתן לגיטימציה לרגש ובין אי מתן לגיטימציה לביטוי ההתנהגותי. כן כדאי להתייחס להתבטאויות ולאמירות שיכולות לשמש "מנוף" להמשך העיסוק בנושא.

משך ההפעלה: 45 – 60 דקות

עזרים: מגוון של חפצים אקראיים שהמנחה יכין מבעוד מועד או שיבקש מן המשתתפים להביא אתם.

מהלך ההפעלה

שלב א' - תרגיל בסבב

מוצעות שתי חלופות.

חלופה ראשונה – במליאה: סבב בין כל המשתתפים.

1. נחלק לכל אחד מן המשתתפים חפץ כלשהו, שהוא שולף באופן מקרי משקית אטומה, ומבקש התייחסות אישית באמצעות החפץ לנושא שבו הוא רוצה לעסוק בקשר לבחירות, לדוגמה: עריכת בחירות עכשיו, שינוי חוק הבחירה הישירה, תפקידם של בני הנוער בבחירות.

נדגיש ש"אין החלפות".

כל משתתף יקשר את משמעות החפץ לנושא, וינסה להביע באמצעות החפץ את יחסו ורגשותיו כלפי הנושא.

2. המשתתפים מביעים את יחסם לנושא באמצעות החפץ שבידם, תוך הצגת החפץ למשתתפים האחרים.

נרשום על הלוח או על גבי גיליון נייר גדול נקודות ורעיונות שהמשתתפים העלו.

חלופה שנייה – סבב בין חברי הקבוצות ואחר כך דיווח למליאה.

1. המנחה מדגים באמצעות 4 – 5 משתתפים את ההתייחסות לחפץ ואת היחס לנושא הנדון.

2. חלוקה לקבוצות: בכל קבוצה ינחה את הסבב אחד המשתתפים, והוא אף ירשום את הדברים.

שלב ב' – דיון במליאה

נשוחח עם המשתתפים על מה שעלה במהלך התרגיל, ויחד הם ינסו לעמוד על הרגשות שביטאו לגבי הנושא.

- מה עלה בהפעלה?
- האם הופתעתם, האם התרגזתם? אם כן, ממה?
- אילו רגשות חזרו על עצמם?

- האם היו רגשות מנוגדים?
- האם שמעתם מסרים שהייתם מאמצים?
- האם נשמעו עמדות שקשה היה לכם לקבל אותן?
- האם שמעתם אמירות בלתי לגיטימיות?

שלב ג' – סיום

נבקש מן המשתתפים ליצור פסל מכל החפצים שניתן לצרפם זה אל זה.

טיפים למנחה

- כדאי ליצור מעט מתח במהלך הציפייה של כל אחד לקבלת החפץ שלו.
- מומלץ לפתוח את הסבב עם משתתף יצירתי ו/או בעל כושר ביטוי ולתת לו חפץ מעניין, שיש הרבה מה לומר עליו.
- יש לקבל כל התבטאות, כי אין "תשובה נכונה". כך נותנים לגיטימציה לכל רגש וכן מעודדים משתתפים שבדרך כלל נמנעים מלהביע את דעתם בדיונים קבוצתיים.
- החפצים שהמנחה או המשתתפים יביאו יהיו סתמיים לגמרי או יוצאי דופן ומשונים. ניתן להביא גם חלקי חפצים. רצוי שהם יהיו קשורים לתחומים שונים, כמו: מטבח, צעצועים, כלי עבודה, אביזרי קישוט, ביגוד ועוד.

ב. תרגיל המעטפות

למנחה

מטרת המתודה לאפשר למשתתפים להעלות ציפיות, קשיים, מחשבות ועמדות לקראת עיסוק בנושא מורכב ובעייתי.

זהו תרגיל המאפשר לפרק את הנושא הנדון למרכיבים, לעשות "מיפוי מושגים" ולאתר את השאלות שחברי הקבוצה מעוניינים לעסוק בהן. התשובות השונות שעונים המשתתפים נותנות למנחה תמונה לגבי מגוון העמדות וההתייחסויות של המשתתפים לנושא. יתכן בהחלט שחלק גדול מחברי הקבוצה יבטאו עמדות של הסתייגות, ביקורת, ציניות, ורצוי שהמנחה יהיה מודע להן עם תחילת העיסוק בנושא. תפקיד המנחה לשאול שאלות הבהרה, למשל: למה אתה מתכוון, תן דוגמה, כמו גם שאלות המצביעות על כיוון אחר של חשיבה. יתרון נוסף של המתודה הוא שהאנונימיות של השואלים ושל המשיבים פותחת פתח להתבטאות חופשית ללא חשש מלחץ קבוצתי ומביקורת. כמו כן מעודדת המתודה השתתפות של כל חברי הקבוצה המעלים את שאלותיהם ומתייחסים לשאלות חבריהם.

משך ההפעלה: 45 דקות

עזרים: מעטפות כמספר המשתתפים ובהן פתק ריק (אחד או שניים), כלי כתיבה.

מהלך ההפעלה - במליאה

שלב א'

כל משתתף יקבל מעטפה ובה פתק אחד או שניים ריקים. המנחה יבקש מן המשתתפים לכתוב על גבי המעטפה שאלה אחת המעסיקה אותו כאזרח צעיר במדינת ישראל בתקופה שלפני קיום בחירות. הוא ידגיש שאין צורך לציין שמות.

שלב ב'

המנחה יאסוף את המעטפות, יערבב אותן ויחלק אותן שוב למשתתפים. כל משתתף יתייחס בכתב על גבי הפתק לשאלה/דילמה/התלבטות הכתובה על המעטפה שהגיעה לידיה. אם אינו יודע מה לכתוב, יציע לאן כדאי לפנות או מה מומלץ לעשות כדי לקבל תשובה. גם כאן אין צורך לציין את שם המשיב.

אם מספר המשתתפים אינו רב, ניתן לקיים סבב נוסף של איסוף המעטפות, ערבובן וחלוקתן מחדש כדי לאפשר תשובה נוספת לשאלה שעל גבי המעטפה.

שלב ג'

לאחר כתיבת התשובות, ייפתחו המעטפות והמשתתפים ידווחו בסבב על השאלות והתשובות שבמעטפות.

במהלך הדיווח ירשום המנחה על גבי הלוח את הנושאים העיקריים שיעלו מדברי המשתתפים (לדוגמה: בחירה ישירה של ראש הממשלה, הגבלת גיל הבחירה, משבר המנהיגות, תפקוד הכנסת וחבריה, מקומן של המפלגות, אידיאולוגיה ו"כיסאולוגיה" ועוד).

המנחה יערוך תיאום ציפיות עם המשתתפים לגבי הנושאים שהיו רוצים לעסוק בהם וישאל במי, לדעתם, ניתן להיעזר בבירור השאלות והנושאים שעלו במהלך ההפעלה. כמו כן יבדוק האם המשתתפים מצפים ממנו ו/או מחברי הקבוצה להמשיך לעסוק בנושא, ואם כן, באילו היבטים וכיצד.

ג. משחק היגדים

למנחה

תרגיל ההיגדים הוא אחד מתרגילי העמדות הבאים לבחון את עמדותיו וערכיו של היחיד או של הקבוצה סביב סוגיות ודילמות ערכיות. תרגילים אלה בוחנים גם את השינויים החלים בעמדות בעקבות הבהרה, דיון ובחינה מחדש של הסוגיה הנדונה.

יתרונה של הפעלה זו ביכולת להקיף בו זמנית מספר היבטים של הנושא הנדון. המתודה מאפשרת לכל משתתף לנקוט עמדה אישית כלפי כל היגד ולאחר מכן לבחון את עמדתו לעומת עמדותיהם של חבריו.

יתרון נוסף הוא שההתייחסות האנונימית בכתב של כל משתתף לכל היגד מונעת הפעלת לחץ קבוצתי על חברי הקבוצה החוששים מביקורת.

משך ההפעלה: 30 – 45 דקות

עזרים: 8-10 רצועות נייר או שלטים שעל כל אחד מהם רשום היגד המתייחס לנושא הנדון, כלי כתיבה, פתקים ריקים.

פעולות הכנה:

- המנחה ינסח 8 – 10 היגדים המתייחסים לנושא וירשום אותם על שלטים, היגד על כל שלט. יש להקפיד שהשלטים יציגו עמדות מגוונות ולא חד-כיווניות כלפי הנושא.
- את השלטים יש לתלות על קירות החדר ולהצמיד לכל שלט מעטפה גדולה ריקה.

מהלך ההפעלה שלב א' - במליאה

1. בפתיחה יש להגדיר את הנושא לדיון ולאפשר למשתתפים להביע את עמדותיהם הראשוניות כלפיו.
2. כל משתתף מקבל פתקים כמספר שלטי ההיגדים התלויים ומתבקש לרשום על פתק נפרד את תגובתו לכל היגד: האם הוא מסכים להיגד או מתנגד לו ומהם נימוקיו. לאחר מכן עליו לשלשל את הפתק לתוך המעטפה הצמודה לשלט.
3. לאחר שכל המשתתפים מסיימים לרשום את תגובותיהם לכל ההיגדים, הם נחלקים לקבוצות כמספר השלטים.

שלב ב' - קבוצתי

1. כל קבוצה לוקחת מהקיר את אחד השלטים ואת המעטפה הצמודה אליו.
2. חברי הקבוצה קוראים את התגובות הרשומות בפתקים ומסכמים את מספר התגובות המביעות התנגדות לעומת מספר התגובות המביעות הסכמה.
3. כל קבוצה דנה על ההיגד שבידה ומגבשת את עמדתה. בשלב זה ניתן לצייד כל קבוצה בדף שאלות מנחות.
4. כל קבוצה מציגה בפני המליאה את ההיגד שבו עסקה, את ההתייחסויות השונות אליו ואת העמדה שגיבשה, כולל עמדת המיעוט. אפשר גם להציג את תמונת העמדות שהיו בקבוצה בטבלה, בה יפורטו עמדות המשתתפים בכל היגד: כמה היו בעד וכמה – נגד.
5. ניתן לפתח דיון בהיגדים השונים על פי שיקול דעתו של המנחה. רצוי לבחון את הטיעון גם באמות מידה ערכיות.

אפשרות נוספת:

במקום לרשום את ההיגדים על שלטים ניתן לרשום כל היגד בראש דף נפרד. כל משתתף רושם את תגובתו בתחתית הדף ומקפל אותו. הבא אחריו רושם את תגובתו מעליו ומקפל קיפול נוסף. כך עובר כל דף בין המשתתפים עד שכל המשתתפים הגיבו על כל ההיגדים. ההמשך – כמו במהלך הקודם.

טיפים למנחה

- רצוי להביא טיעונים נוספים בעד העמדה המנוגדת לדעה המתגבשת בקבוצה ובכך לתת מקום ולגיטימציה לדעת המיעוט.
- יש לעודד את המשתתפים המציגים עמדות מיעוט המנוגדות לדעת הקבוצה.

ד. אקווריום

למנחה

שיטת האקווריום מקובלת כמתודה לניהול תהליכים קבוצתיים דינמיים, בהם ניתנת תשומת לב לתוכן ולתהליך של הדיון כאחד.

השיטה מעודדת השתתפות פעילה של כל חברי הקבוצה או לפחות מרביתם, היא מסייעת בפיתוח מיומנויות של תקשורת בין-אישית, מביאה להגברת שיתוף הפעולה בין חברי הקבוצה במהלך הדיון ומקדמת את יכולות ההקשבה, הסובלנות והרגישות לעמדות של הזולת. מומלץ להשתמש במתודה זאת כאשר יש כוונה לדון בנושא מעורר מחלוקת, שיש לו צדדים שונים ושהדיון בו עשוי להיות סוער וקולני אך לא דווקא אפקטיבי. התנהלותו של הדיון על פי כללים קבועים ומוסכמים וכן השתתפות ברמות שונות של כל חברי הקבוצה עשויות להביא לכך שהדיון יהיה ער ודינמי.

משך ההפעלה: 45 דקות

עזרים: כרטיסיות משימה, כרטיסיות עם שאלות לדיון, כרטיסיות ובהן הנחיות לתצפיתנים, כרטיסי מידע במידת הצורך.

פעילות הכנה

ארגון הסביבה - לפני כניסת המשתתפים לחדר רצוי לארגן שני מעגלי כיסאות: פנימי וחיצוני.
הכנת חומרים - יש להכין מראש כרטיסיות ובהן: פירוט ההנחיות של הדיון, שאלות לדיון במליאה לאחר הפעילות בשני המעגלים, הנחיות לתצפיתנים וכרטיסי מידע במידת הצורך.
הכנת המשתתפים - רצוי להכין את המשתתפים מראש ולשלבם בתכנון, בבחירת תוכני הדיון ובהרכב המשתתפים במעגל הפנימי.

מהלך ההפעלה

שלב א'

המשתתפים יחולקו לשני מעגלים: כשליש מהמשתתפים ישבו במעגל הפנימי, המקיים את הדיון, וכשני שלישים מהם – במעגל החיצוני, ויהוו את מעגל המשקיפים. אחדים מחברי המעגל החיצוני ישמשו כתצפיתנים, ותפקידם יהיה לבחון את התהליכים הקבוצתיים. יש אפשרות שכל חברי המעגל החיצוני ישמשו תצפיתנים.
התצפיתנים יקבלו כרטיסי תצפית ובהם הנחיות. ניתן לחלק שניים-שלושה כרטיסים זהים. כל כרטיס כולל הנחיה להתמקדות בתצפית במרכיב אחד בלבד.

דוגמאות להנחיות לתצפיתנים:

מידת שיתוף הפעולה וההקשבה של המשתתפים בדיון.

- חלוקת הזמן בין משתתפי הדיון (מי דיבר יותר, מי השתלט על הדיון, כמעט לא השתתף).
- מידת ההתמקדות של חברי הקבוצה בנושא הדיון (האם היו סטיות מהנושא, דיון בנושאים לא רלוונטיים).
- תרומת היחיד לעמדות הקבוצה (דעותיו של מי התקבלו, מי השפיע על דעת הקבוצה, מי נמנע בכלל מלקבוע עמדה).
- תרומת היחיד לקידום הדיון (מי עזר לקדם את הדיון, מי עיכב את הדיון, מי נקט עמדה ביקורתית, מי הפגין חוסר עניין, מי התייחס בקלות דעת לנושא).

התצפיתנים יתבקשו לרשום במהלך התצפית דוגמאות וציטוטים שעליהם יתבססו כשיתבקשו לדווח.

שלב ב'

הקבוצה תקיים את פעילותה על פי אחת מאפשרויות ההפעלה הקיימות בשיטת האקווריום:

אפשרות הכיסא הריק/חם

מוסיפים למעגל הפנימי כיסא ריק אחד. כל אחד מהיושבים במעגל החיצוני יכול לשבת על הכיסא הריק. הכלל הוא שבכל מקרה שמישהו ממשתתפי המעגל החיצוני ירצה להצטרף לדיון המתנהל במעגל הפנימי, הוא יוזמן לשבת בכיסא הריק ולומר דברים קצרים ביותר שיהיו בסגנון של הערה, ביקורת, הצעה, רעיון חדש. מיד עם סיימו את הדברים יפנה את הכיסא ויחזור למקומו במעגל החיצוני.

החלפת אחד המשתתפים

ניתן לקבוע כלל שעל פיו כל משתתף מהמעגל החיצוני יכול לגשת ולהניח את ידו על כתפו של משתתף מהמעגל הפנימי ולהחליף אותו בדיון. בשיטה זו מקבלים חברי המעגל החיצוני הזדמנות להשתתף באופן פעיל בדיון, ויחד עם זאת הם יכולים להחליט את מי מבין המשתתפים הפעילים בדיון הם מעוניינים להחליף.

החלפת המעגל הפנימי

לאחר משך זמן שנקבע מראש מתחלפים כל חברי המעגל הפנימי בחברים מהמעגל החיצוני. בשיטה זו משתתפים יותר חברים בדיון. ניתן לחזור על החילוף פעם נוספת. כאשר מתבצע חילוף יציג המנחה שאלות חדשות לדיון ועל ידי כך ניתן להרחיב את הנושא הנדון. לעתים כדאי לערוך דיון קצר בין ההחלפות בנוגע לדרכי הדיון: האם היה שימוש בטיעונים רלוונטיים ולא רלוונטיים,

באילו דרכים בוטאה הביקורת, האם הייתה הקשבה פעילה ועוד. דיון זה תורם לשיפור מיומנויות התקשורת והדיון של חברי הקבוצה.

שלב ג'

מקיימים דיון מסכם עם כלל המשתתפים.

בחלקו הראשון של הדיון יתייחסו התצפיתנים לתהליך הקבוצתי שבו צפו וידווחו למליאה על פי ההנחיות שקיבלו. חשוב שיבססו את דבריהם על דוגמאות וציטוטים שאותם רשמו במהלך התצפית. רק לאחר מכן יוכלו משתתפי הדיון להתייחס אל הערות התצפיתנים, להסביר את התנהגותם, להסתייג, להבהיר ועוד. בחלק זה הדגש הוא על תרבות הדיון. בחלק השני יתייחסו המשתתפים אל התכנים של הדיון: באילו נימוקים הסתייעו הדוברים, האם התבססו על עובדות, האם שכנעו, איזו עמדה התקבלה, איזו נדחתה, האם נשמעו דברים חדשים, מה תרומת הדיון וכו'.

טיפים למנחה

- רצוי למנוע יתר דומיננטיות של משתתפים מסוימים וחוסר מעורבות של אחרים.
- דיווחי התצפיתנים צריכים להיות ענייניים ללא פגיעות אישיות.

ה. הקרוסלה

למנחה

למתודה כמה יתרונות: היא מאפשרת למשתתפים לבטא מגוון דעות ועמדות בשאלות שונות. המתודה מעודדת השתתפות של כל חברי הקבוצה, גם אלה שנמנעים בדרך כלל מהבעת דעתם.

היא מפגישה את כל חברי הקבוצה, גם כאלה שבדרך כלל אינם נוטים להיפגש, ובכך יוצרת או מחדשת היכרויות קודמות.

משך ההפעלה: 30 – 45 דקות

מהלך ההפעלה

- המשתתפים יחולקו לשני מעגלים.

- הם יתבקשו לעמוד ולהסתדר בשני מעגלים: אנשי המעגל הפנימי עם הפנים כלפי חוץ ואנשי המעגל החיצוני עם הפנים כלפי פנים. משתתפי המעגלים יעמדו זה מול זה בזוגות (משתתף ממעגל חיצוני מול משתתף מן המעגל הפנימי).
- המנחה יעלה שאלה או נושא שאליהם צריכים שני בני הזוג להתייחס. כל אחד מבני הזוג יאמר מה עמדתו כלפי הנושא / השאלה. כאשר המנחה ימחא כף ינוע המעגל החיצוני עם כיוון השעון וכך יפגוש כל משתתף בן זוג חדש. בסבב החדש המנחה יכול להעלות את הנושא הקודם או להציג שאלה חדשה .
- במליאה יתקיים דיון מסכם שבו יתייחסו המשתתפים למגוון העמדות שלהן נחשפו. המנחה ישאל: האם הם הופתעו? האם שמעו דברים חדשים? האם חל שינוי בעמדתם בעקבות מה ששמעו מחבריהם?
- ניתן גם לבקש מהמשתתפים שיתייחסו לתהליך הקבוצתי באמצעות שאלות כמו: כיצד היו המפגשים עם בני הזוג המתחלפים? האם המפגשים האירו צדדים חדשים בבני הזוג?

טיפים למנחה

- את השאלות ל"קרוסלה" יש להכין מראש בהתאם למטרת הפעילות.
- יש לשים לב ש"הקרוסלה" צריכה לנוע בקצב, והמטרה היא להפגיש כמה שיותר בני זוג.

1. בחירות בעין הטלוויזיה

לטלוויזיה חשיבות רבה במערכת הבחירות. הפוליטיקאים רואים בה כלי רב עוצמה להשפעה על הבוחרים. ילדים ובני נוער מעדיפים את הטלוויזיה על פני כל מדיום אחר וחשופים אליה באופן אינטנסיבי.

* בהפעלה זו נברר את מקומה של הטלוויזיה בקשר לבחירות, ונעמוד על הקשיים שעשויים להיות לצופים בכלל ולבני הנוער בפרט בפענוח מסרים המועברים באמצעותה.

אגף תכנים, תוכניות,
הכשרה והשתלמויות

עזרים:

משדר טלוויזיה

כרטיסי מטלה קבוצתית

נספח: הבחירות בעין הטלוויזיה

מהלך ההפעלה

אישי - במליאה

- המנחה מקרין משדר טלוויזיוני עדכני העוסק בבחירות (קטע חדשותי, ראיון טלוויזיוני, תיאור אירוע הקשור לבחירות, תעמולת בחירות, קטע מסרט עלילתי / תיעודי, קטע סאטירי וכדומה).
- כל אחד מהמשתתפים בוחר שאלה אחת או שתיים מתוך השאלות הבאות:

כרטיס מטלות צפייה

- באילו נושאים עוסק המשדר?
- אילו אמצעים קולנועיים/טלוויזיוניים בולטים במשדר? (כגון, פס קול, תפאורה, בימוי, תמונות מיוחדות, אפקטים קוליים, משפטים חשובים/ תאורה, אתרי צילום)
- אילו דעות ועמדות באות לידי ביטוי במשדר? באילו דרכים? (באמצעות מלל/ באמצעות תמונה; על ידי איש תקשורת/ מומחה/ "האיש מהרחוב"...)
- האם יש אפשרות להבחין בין דעות לעובדות? כיצד? (דיווח- מסירת עובדות כהווייתן, שיפוט- הדובר מביע את דעתו האישית על הנושא שעליו הוא מדווח באהדה או אי אהדה, הכוונה- מסירת חלק מן העובדות באופן הגורם ליחס מוטה אצל השומע בקשר לנושא; היקש - הדובר מנסה לצפות אירועים או לנחש עובדות על סמך ניסיון העבר).
- האם המשדר מאוזן? מטעה? כיצד דברים אלו באים לידי ביטוי במשדר?
- הדגימו ונמקו.
- אילו מסרים גלויים ואילו מסרים סמויים קיימים במשדר? כיצד הם באים לידי ביטוי? (במלל, בתמונה, בדרך הצילום או העריכה, בדברי קריינות/פרשנות של הכתב או המגיש, במוסיקה, בבחירת המראיינים, בעריכת הכתבה...)
- האם ניתן להבחין בדעתו של הכתב/ המגיש/המראיין בנושא? כיצד?

צפייה במשדר.

אווור רגשות בסבב.

המשתתפים יתייחסו למשפטים הבאים:

אהבתי במשדר _____ לא הבנתי _____
הרגיז אותי _____ אני רוצה לדעת עוד _____
תמונה או היגד שנחרטו בזיכרוני.....

דיון:

- מה למדתם או מה התחדש לכם דרך מטלות הצפייה בקשר למאפייני המדיום הטלוויזיוני ופעולתו / השפעותיו על מערכת הבחירות?
- האם היו מטלות צפייה שלא נבחרו על ידי המשתתפים? מדוע?
- מה עשוי להקשות על בני נוער בפענוח המסרים שבמשדר? (תוכן: מידע חלקי, רמת פרשנות גבוהה מדי, עומס בכמות המידע, מושגים ומילים קשים להבנה, חוסר בהירות של הדוברים, שימוש בשפה לא תקינה, שימוש במניפולציות לצורך שכנוע... צורה: עריכה קופצנית, צעקות, קטיעת הדוברים, שפה זרה, חוסר סדר כרונולוגי, אין בנייה הגיונית של רעיונות, תמונות המסיחות את הדעת מהנושא או מבליטות כיוונים מסוימים בו, תמונות המעוררות רגשות עזים...).
- אילו שאלות חינוכיות עקרוניות עולות בעקבות צפייה במשדר? (שאלות בנוגע לבחירות, שאלות הקשורות לדמוקרטיה, שאלות הקשורות למקומה של התקשורת במערכת בחירות, שאלות הקשורות לדרכי השפעה סמויות וגליות במערכת בחירות, דילמות ערכיות, ועוד).

טיפים למנחה

עקרונות לבניית מטלות לצפייה

לפני ההפעלה חשוב לצפות במשדר מספר פעמים, לנתח אותו, לאתר את התכנים הסמויים והגלויים שבו ואת האמצעים שבהם הם מופיעים על המרקע, להגדיר את המטרות החינוכיות ולהכין מטלות צפייה לבני הנוער.

כאשר ניתנות מטלות, יש להסביר אותן לפני הצפייה.

מומלץ להטיל על הצופים מטלות סורקות, כאלה הדורשות ריכוז לאורך כל הצפייה.

- חשוב שהצופים יידעו מה יידרש מהם לעשות עם תום הצפייה.

- על המטלות להיות משמעותיות ומעניינות.
- לא כדאי לשלב בקשה לכתיבה בזמן הצפייה, מחשש לאיבוד מידע.
- יש להתייחס למטלות לאחר הצפייה (ניתן לעשות זאת יותר מפעם אחת).
- ניתן לעבד את הצפייה והמטלות באופן אישי, בזוגות או בקבוצות קטנות.
- לאחר מכן יש למקד את הממצאים ולעבד את משמעותם בדיון במליאה.

נספח: הבחירות בעין הטלוויזיה

ממחקרים שונים עולה שבני הנוער מקבלים את רוב המידע והידע שלהם בנושאים פוליטיים, חברתיים וכלכליים מאמצעי התקשורת - ובעיקר מהטלוויזיה. על פי מחקרים אלו בני הנוער קיצוניים בדרך כלל מהוריהם בעמדותיהם הפוליטיות והחברתיות (ימניים ושמאלנים כאחד). עמדות אלו מכתבות את יחסם לטלוויזיה ואת הפרשנות שלהם למסרים הטלוויזיוניים. הצופה, הנדרש להפריד בין המציאות לבין השתקפותה בטלוויזיה, עלול "ליפול בפח" מכמה סיבות:

- הקושי להבחין בסובייקטיביות הבלתי נמנעת של המדיום הטלוויזיוני המתעצם בגלל התחושה שהטלוויזיה משקפת את המציאות "כפי שהיא".
- האמונה שכל מה שמשודר הוא אמת אחת ויחידה.
- התחושה של הצופה כאילו הוא עצמו נמצא במקום האירוע.
- ההעצמה של הרגשות בשעת הצפייה המאפילה על תהליכי חשיבה רציונליים.
- עומס המידע המוצע בשניית שידור אחת (קול+תמונה) שאינו מאפשר לקלוט את כל המידע ובוודאי שלא לזכור אותו.
- בעוד שהקורא יכול לשוב ולהתעמק בכתוב, להעריכו לפי הקצב המתאים לו ובזמנו החופשי, הרי המדיום הטלוויזיוני הוא מהיר, פונה לרגשות ואינו מזמן בדיקה קוגניטיבית ורטוראקטיבית של המסרים.

בעת בחירות נוספים לקשיים אלו קשיים ייחודיים:

- העיסוק הרב של הטלוויזיה בנושא הבחירות הולך ומתגבר לקראת יום הבחירות ומציע עומס של תכנים ונושאים בסוגות שונות עד למצב של "הצפה".
- הצורך להגיע אל כל בוחר פוטנציאלי, ובמיוחד אל אותם בוחרים אשר אין להם דעה מגובשת ("הקול הצף"), מעודד את המועמדים להשתמש באמצעי התקשורת ההמוניים בכלל ובטלוויזיה בפרט כאמצעי מרכזי להסברת עמדותיהם ולשכנוע ההמונים.
- המתח הרב המתלווה למערכת בחירות תורם להקצנת עמדות, התבטאויות, מהלכים פוליטיים, התנהגויות ועוד. הקצנה זו משתקפת בטלוויזיה הן בדיווחים החדשותיים, בתוכניות הראיונות והאירוח למיניהן ובתעמולת הבחירות. ההקצנה

תורמת להצגת המסרים בדרך של "שחור/לבן" (דבר שמדבר מאוד אל בני הנוער) ומעוותת את המציאות.

- רגישות רבה של המועמדים והבוחרים לגבי עמדתה של הטלוויזיה והדרכים שבהן היא מציגה את מערכת הבחירות ואת המועמדים השונים - עלולה להעלות האשמות בוטות בדבר חד צדדיותה של התקשורת.
- התבטאויות דוגמת "סכנה: תקשורת מגויסת", "פגיעה בדמוקרטיה", "חוסר הגינות במשחק הפוליטי" נשמעות שוב ושוב. למרות מחקרים המוכיחים שאין הדבר כך - עצם העלאת הנושא על סדר היום הציבורי מבלבלת את הצופה ומעלה אצלו תהיות באשר למידה בה הוצגה לו "האמת/מציאות כפי שהיא".
- המועמדים משתמשים בטלוויזיה בדרכים מגוונות כדי להעביר את מסריהם ולשכנע את הבוחר להצביע עבורם. המניפולציות הנעשות בתעמולה כדי לשכנע את הבוחר לבחור במועמד זה ולא אחר – פועלות בדרך לא מודעת על הצופה והן קשות לאיתור והבחנה.
- הטלוויזיה יוצרת אשליה של אינטימיות בין המועמד לבין הבוחרים, ו"מגע אישי". הצופה חש כאילו הוא מארח את המועמד בביתו. הוא עשוי להקשיב למסרים פוליטיים אך לא פחות מכך להתרשם מאישיות המועמד כפי שהיא מוקרנת בטלוויזיה. המאבקים האידיאולוגיים נושאים אופי אישי. ההתמקדות היא בתכונות המועמדים ולא בעקרונות שהם מציגים. למראה החיצוני ("לעבור מסך") חשיבות רבה.
- כדי להצליח במסע השכנוע יש להפעיל את הרגש. הדבר נעשה על ידי העברת המסרים בתמציתיות, בסיסמאות פשוטות, באלמנטים טעונים כמו סמלים תרבותיים ולאומיים, מילים טעונות, בסיסמאות אידיאולוגיות, ברגעי חזון, באלמנטים המגבירים עניין כמו הומור, מתח ודרמה.
- המועמדים משתמשים בתעמולה בקטעים אותנטיים וחדשותיים ערוכים ומעובדים לצורכיהם בבסיס לתגובה מהירה לנושאים שעל סדר היום הציבורי. הדמיון בין החדשות עצמן לבין "חדשות" כפי שהן מוצגות בתשדירי התעמולה – רב ומבלבל.
- נעשה שימוש מתוחכם במוסיקה וצילומים הפונים אל הרגש ומגבירים את הזדהותו האישית של הצופה עם המסר.
- מערכת התעמולה מדגישה לעיתים קשיו, בעיות, דוגמות המעוררים חרדה בצופים כדי לאפשר למועמד להסביר כיצד יפתור את הבעיה. מחקרי זכירה מראים כי פרסומות שליליות נזכרות יותר כשהן מקושרות עם חווית חרדה וכי אצל צעירים

פרסום מסוג זה מצליח יותר (חלק מהמועמדים מעדיפים שלא להשתמש בשיטה זו, שכן היא עלולה לפעול כבומרנג נגדם).

- אחד המרכיבים הרגשיים החזקים ביותר בקביעת עמדה כלפי מועמד הוא מידת האמון שהציבור רוחש לו. העברת מסר של אחריות אישית ועמידה ציבורית מכובדת נעשית על ידי צילום המועמד על רקע ביתו או בטבע, כשההיבט הפוליטי שלו מוצנע; כאשר הוא מדבר כאחד האדם - ישירות לעיני הצופה; וכאשר הוא מתמודד ישירות עם שאלות ונושאים בעייתיים.
- כאשר קיים עומס של מידע, עלולים המועמדים להשתיל פריטי מידע לא-מדויקים, שהבוחר לא יתעכב לנתחם באופן מעמיק כדי להביא להטיות בהיסק של הבוחרים.
- תהליך קוגניטיבי חשוב, שעוברים הבוחרים, הוא ייחוס סיבתיות לאירועים ואנשים שונים, וניתן להשפיע עליו על ידי הדגשת מרכיבים מסוימים בתעמולה.

לסיכום: תעמולת בחירות היא תהליך שיווקי-פרסומי של מועמדים ומפלגות כמוצרים. להצלחתה נעשה שימוש אינטנסיבי בכלים של פסיכולוגיה חברתית-קוגניטיבית.

